

A NÁDOR (PALATINUS)

Szent István óta van nádor

eleinte gazdasági feladatkörök, majd inkább már bírói hatalma a jelentősebb.

Rendi országgyűlésen először Hunyadi János kormányzósága alatt, 1447-ben választottak nádort

1486-os, Szapolyai Imrét választó országgyűlésen hozott nádori cikkelyek (*articuli palatinales*) körüli problémák

első előfordulása 1553, első hivatkozás rájuk törvényekben 1561.

Nádasdy Tamás környezetében állíthatták össze ebben a formában

szokásjog, **reális** és **abszurd** igények ötvöződnek bennük

nádori cikkelyek szerint a nádor hatásköre:

a kiskorú király gyámja, (r)

az ország főkapitánya, és egyben a rendi felkelés vezetője (r)

a rendek közti viszály elsimítása (r)

ha a király és az ország közt támad viszály, azt is ő simítja el (r)

ha a király nem akarja vagy nem tudja fogadni az idegen követeket, ez is az ő feladata (a)

a királyi adományok alkalmánál felmerült panaszokat a király elé terjeszti (sz)

a király után az ország bírái között az első helyen áll, a király távollétében ő a helytartó (sz)

ő adja le az első voksot (sz)

ő hívja össze a királyválasztó országgyűlést (sz)

ő bírálja el a Dalmáciából az udvarba fellebbezett ügyeket, amiért bizonyos dalmáciai szigeteknek jövedelmei illetik (a)

kunok ispánja és bírása, ezért tőlük évenként 3000 aranyat kap (a)

Bátori István nádor halálát követően egyedül Nádasdy Tamás (1554–1562) tölti be a tisztséget a XVI. században.

1606-os békét követően újra választanak nádort: Illésházy Istvánt, majd Thurzó Györgyöt.

A XVII. században legfontosabb rendi méltóság.

Gubernium időszak (1671–1681), rendkívüli állapot a Wesselényi-féle szervezkedés miatt.

Ampringen Gáspár gubernátor + négy német és négy magyar tanácsos

1681 soproni országgyűlés, Esterházy Pál lesz az új nádor (1681–1713)

1724. Helytartótanács élére került a nádor. 1732–41 és 1765–90 között nincs nádor, bírói jogkörrel rendelkező helytartókkal (*locumtenens*), vagy egyáltalán nem töltötték be a nádori tisztséget. 1790-től Sándor Lipót főherceg lett a nádor → Habsburgok nádori ága → elmagyarosodtak.

KAMARAI IGAZGATÁS

A Magyar Kamara

A Magyar Kamara és a Szepesi Kamara hatáskörébe elvileg csak a királyi és felségjövadalmak tartoztak, de az ún. országos jövadalmakkal (a rendi országgyűlés által megszavazott adókkal) kapcsolatban is sok feladatuk akadt.

Felsőjövadalmak

kincstári birtokok, pénzverés, nemesfémbányászat, sómonopólium, királyi adók bevételei, határvámok (huszad- és harmincadvám), a szabad királyi városok adói (cenzus és a rendkívüli adó: taxa), a szászok adói.

Rendektől függő adók:

hadiadó

ingyenmunka (*gratuitus labor*)

koronaőrzési pénz

a koronázás alkalmával az uralkodói párnak ajándék címén megszavazott összegek

(A szabad királyi városok és kiváltságolt királyi mezővárosok által fizetett taxa és királyi cenzus, bár adók voltak, de mégis a királyi vagy felségjövadalmak közé sorolhatóak.)

A hadiadó

többnyire a kamarahasznát (*lucrum camerae*, kapuadó) és a rendkívüli hadisegélyt (*subsidium, dica, contributio*) együtt értik alatta

kamarahaszna: rendi értelmezésben a hadiadó része, csak rendi hozzájárulással vethető ki. uralkodói értelmezésben viszont királyi és felségjövadalmak

A rendek hozzájárultak ahhoz, hogy a király beszédhesse a kamarahasznát olyan években, amikor nincs *subsidium*.

összege

a kamarahaszna évenként portánként 20-40 dénár

a hadiadó évenként portánként 2-4 forint

Rendi-kamarai duális adóigazgatás

a Kamara olyan professzionálisan szervezett hatóság, amelyik a rendekkel ellentétben képes az adóigazgatással kapcsolatos feladatokat ellátni.

Az országgyűlés a XVI. században hol a rendi megbízottakra, hol a Kamarára bízta az adók beszedését, a XVII. században inkább már csak a Kamarára.

A Magyar Kamara készíti elő, állítja össze az adókkal kapcsolatos királyi előterjesztéseket. nagyon rossz az adómorál

nem szedik be, vagy a beszedett összeget nem adják át

→ Pétervárad Balázs deákot 1546-tól országos adópénztáros (*exactor contributionis*) a visszaélések ellen.

Az adópénz útja

falubírák begyűjtik → (földesúr) → dicator, rovó (királyi kinevezés, de többnyire megyei birtokos nemes), támogatja, ellenőrzi a megyei esküdt → (rendi kincstárnokok, főadószedők) → kamara pénztára

Az adóösszeírás

az adózó jobbágyporták (sessio) összeszámlálása, rengeteg a visszaélés
a porták száma irreális mértékben csökkent
török pusztítás
lakosság elmenekülése
az adózó porta körüli értelmezési anomáliák
a földesúr és a falusi bíró érdekében állt egyaránt az adatok meghamisítása (népes falvakból is csak 6-8 adózó portát tudtak összeírni)

Az adózó porták számának alakulása a Magyar Királyság területén	
1549	52444
1596	18000
1609	9418
1618	11114
1626	5583
1635	7440
1648	5544

Ingyenmunka

a végvárok fenntartásában fontos a szerepe
jogilag tisztán rendi és nem felségjogú jövedelem
egy egésztelkes jobbágy hat napot, majd tizenkét napot tartozott térítés nélkül dolgozni a várerődítésnél
pénzben is megváltható: egy egész jobbágytelek után évi 50 dénár (1550-es évek), a század végén már 1,5 forint
1609-től kezdve a nádor intézi az ingyenmunka ügyeit

Városi taxa

a városok a subsidium, illetve dica helyett ún. taxát fizettek.
az országgyűlések alkalmával lehetett kivetni, de a királytól függött teljesen.
Rendkívül megterheli a városokat, a XVII. század második felében nagymértékben megnövekedett, amit a városok már alig vagy nem bírtak önerőből kifizetni.

Városi census

évi néhány száz forintnyi megterhelést jelentett, az uralkodótól függött.

Harmincadosok szerepe

A harmincados képviseli a legtöbb helyen a központi, királyi hatalmat.
Bár nemesek elszámolási kötelezettséggel tartoztak, esküjükben le kellett mondaniuk nemesi előjogaikról.
Munkájukért fizetést kaptak, néha részesedést.
A Kamara és a társadalom is folyamatosan ellenőrzi őket.